

Svend Kramp var allerede i 1962 på udgravning med kronprinsesse Margrethe ved Slusegaard. Foto: Algot Lindau

Medrivende "mursten" om De Bornholmske Amatørarkæologer:

De første og de største fund

Af Peter Tiemroth

HISTORIE
BORNHOLM

– Jeg bliver tit spurgt, om de mange skattefund, der er gjort – ikke mindst i de senere år – skyldes, at der er gemt så mange flere skatte på Bornholm end andre steder, eller det skyldes det store antal amatørarkæologer. Jeg er overbevist om, at det er begge dele.

Det fastslår seniorforsker og guldgubekspert Margrethe Watt i forbindelse med den kendsgerning, at de bornholmske amatørarkæologer i en årrække har stået for intet mindre end godt en tredjedel af samtlige nye danefæ-indleveringer til Nationalmuseet.

Udtalelsen falder i en medrivende "mursten" af en jubilæumsbog "De første og de største Fund", som De Bornholmske Amatørarkæologer og Forlaget Brian Christensen udgav engang i det højcoronale efterår, men som af uviste årsager liste-

Bogens forside med bemærkelsesværdige fund. Foto: Anders Beier

de sig forbi Bornholms Tidendes bogdetektor.

Historiens vingesus

Til gengæld har den flotte udgivelse over hele 432 rigt illustrerede sider nydt godt af en udstrakt og fortjent opmærksomhed fra såvel lokale som udenøse fonde og regionskommunen, ligesom den i 2020 fungerede som årbog for Bornholms Museumsforenings medlemmer.

Bogen viser og beskriver de vigtigste af de mange tusinde arkæologiske fund, som foreningens medlemmer har gjort gennem årene. Den er dog ikke kun interessant for amatørarkæologer, men i høj grad også for almindeligt historisk interesserede.

Det skyldes ikke mindst den populære fremstillingsform, der er båret af ambitionen om at viderefremme både historiens sammenhænge og begejstringens vingesus, når metaldetektorerne hyler, og skatte drages frem af århundreders mørke og glemsel.

Et bogudvalg bestående af Kenn Sonne, Bent Gregersen, Rene Laursen, Klaus Thor-

sen og Lars Christian Kofoed Rømer har med Finn Ole Nielsen og Brian Christensen som redaktører opfordret medlemmerne om at fortælle om deres første og største fund.

GODT OMKRING

Og når en pæn skare af amatørarkæologerne med smittende entusiasme har fortalt om deres personlige oplevelser, har redaktionen fået fagarkæologer til at følge op med professionelle fundbeskrivelser, der også indplacerer de enkelte fund i en større historisk sammenhæng.

Herudover leveres spændende artikler om udvalgte emner samt omtaler og gennemgange af de vigtigste gravpladser på hele øen og i alle historiske perioder. Men i det hele taget kommer bogen vidt omkring alle tænkelige aspekter af arkæologien. Ikke mindst det vigtige samarbejde med såvel museer som lodsejere.

Guldsøgerne på Sorte Muld i april 1985. Fra venstre Marius og Espen Brandt-Møller, Gert Møller Larsen, Martin Ipsen, Signe Koefod, Erik Madsen og Otto Pedersen. Foto: Dorte Dam

Den systematiske rekognosceringsteknik, vi havde udviklet fra overfladeturene, overførte vi uden problemer til detektorarbejdet. Hvor man i begyndelsen brugte målebånd, er man siden gået over til at måle op med gps

Amatørarkæologerne i bogen om Sorte Muld.

De Bornholmske Amatørarkæologer:

Det begyndte på Sorte Muld

Af Peter Tiemroth

HISTORIE
BORNHOLM

"De higer og søger/I gamle Bøger,/I oplukte Høie/
Med speidende Øie,/Paa Sværd og Skiolde/I muldne
Volde,/Paa Runestene/Blandt smuldne Bene."

I sin – i hvert fald før i tiden – berømte indledning til "Guldhornene" fremmaner Øhlenschläger et billede, der giver forestillinger om arkæologi, inden metaldetektorerne blev almindelige i 1980'erne og siden har givet amatørarkæologer del i alle væsentlige fund på øen i de seneste 40 år.

Men først i 1995 var tiden moden til at stifte foreningen De Bornholmske Amatørarkæologer. Ved etableringen var man 18 personer. Allerede før foreningen blev til, havde man udvalgt Sorte Muld-bopladsen som fællesområde, hvilket man stadig praktiserer. I dag ligger medlemstallet omkring 90.

I jubilæumsbogen "De første og de største Fund" fortælles, at det var den nu afdøde Gert Møller Larsen, der i december 1981 opdagede tykke kulturlag på Sorte Muld og fandt østersøkeramik, som var de første arkæologiske fund på Ibsker-bygden i nyere tid.

DE FØRSTE GULDGUBBER

Umiddelbart herefter blev en systematisk overflade-rekognoscering iværksat. Nogle af de første boplads-der blev rekognosceret, var Sønderhøjbopladsen, Kanonhøjpladsen, Biskopsengen og Ndr. Brændesgård. Arbejdet organiseredes af Gert Møller Larsen og Dorte Dam, som hos lodsejerne hentede tilla-

delser til at gå på deres jorder.

Gammel litteratur blev gennemlæst, hvoraf amtmand Vedels bøger var en meget stor hjælp til at genfinde de gamle boplads-der. En fremgangsmåde var at indsamle fosfattal fra området, idet forhøjede tal kan være tegn på boplads-der. Sorte Muld har et af Danmarks højeste fosfattal.

En lille gruppe på 8-10 personer etablerede efterhånden et netværk, og det var også denne flok, der i april 1985 fandt guldgubberne på Sorte Muld. Det skal dog nævnes, at Gert Møller Larsen allerede på dette tidspunkt havde fundet den første guldgubbe, der ledte til de følgende års udgravninger.

METALDETEKTORER

Først i 1988 blev de første metaldetektorer indkøbt. Netop i disse år var der en stor debat omkring brugen af metaldetektor, som i de fleste arkæologiske kredse blev betragtet som et middel til ren skattejagt. Men med stor opbakning fra Bornholms Museum og en fremsynet Margrethe Watt, fik tingene et særdeles positivt forløb.

– Den systematiske rekognosceringsteknik, vi havde udviklet fra overfladeturene, overførte vi uden problemer til detektorarbejdet. Hvor man i begyndelsen brugte målebånd, er man siden gået over til at måle op med gps, fortæller amatørarkæologerne i bogen om Sorte Muld.

Blandt meget andet godt fortælles også om udlandsture, hvor foreningens detektorførere den seneste snes år er blevet hidkaldt for at bistå fagarkæologer i Sverige, Norge og Tyskland. Men selv om detektorfolkene fylder en hel del i jubilæumsbogen, så har man ikke glemt de "almindelige" amatørarkæologer, der jo i sin tid startede eventyret.

Ildsjælen og pioneren Gert Møller Larsen på farten, som Margrethe Watt husker ham.

Blandt utallige arkæologiske stjernestunder:

Top 10 over detektorfundene

Af Peter Tiemroth

HISTORIE BORNHOLM

En kun 3,7 centimeter høj ugle – et lille dragtspænde i bronze – fra jernalderens Nexø – topper en Top 10-liste, som Peter Vang Petersen, museumsinspektør på Nationalmuseet, har fået til opgave at udfærdige over øens amatørarkæologers detektorfund i bogen "De første og de største Fund".

Øjnene er gjort ekstra markante med indlægninger af orange glas med store sorte glaspupiller. Kroppen er udfyldt med grøn emalje, hvori er indlagt fem cirkelformede figurer i rødt, gult og sort glas i en tid, hvor kulører på metalsmykker ellers almindeligvis begrænsede sig til naturlige metalfarver.

Det både smukke og enestående fund blev gjort i 2014 af Kim Lund-Hansen med metaldetektor i forbindelse med Bornholms Museums arkæologiske undersøgelser forud for byggeriet af Nexø Børnehus med Christina Sehusen som udgravningsleder.

"UGLESETE" SKYLDNERE

Den ikoniske ugle har i stiliseret form fundet vej til både forstuegulvet i Nexø Børnehus og på betalingskortene for det populære videnskabelige tidsskrift Skalk, hvor de store, fremadrettede appellerende øjne kan få skyldnerne til at føle sig "uglesete".

På listen optræder en omtrent jævnaldrende cikadefibel fra Vestermarie fundet af Rene Laursen og en skålfibula, der udlægges som en stiliseret udgave af en krybende ulv, fundet af Karl Kristian Kofoed i 2002 samt en ravnefibula fra Olsker af samme finder. En spændstig hest fra Aaker har Jack Simonsen som finder.

Også fra dyreriget er Ingvard Pedersens pundtunge dragesmykke af forgyldt sølv fra 700-årene, fundet 2002 ved Store Smøreggaard, der får "en høvding værdigt" med på vejen. Hertil kommer Sebastian Lunds "kentauer" fra Aaker, Kaj Pedersens valkyrie fra Klemensker samt langstrakt woodoo-dukke i guld – også fundet af Kim Lund-Hansen ved Smøregangs "guldhul".

RELIKVIEKORSENE

Endelig runder nationalmuseumsdirektøren listen af med et af de tre relikviekors fra tidlig middelalder fra to opsigtsvækkende sølvskatte som Kim Lund-Hansen fandt i 2012 nedgravet i en grøft ved Østermarie – antagelig i udkanten af en gård.

Om muligt endnu mere spektakulært bliver kors-antallet, hvis man også medregner et lignende relikviekors fra et tidligere skattefund ved en bebyggelse lige i nærheden helt tilbage i 1928, hvis indhold af både mønter og kors desværre er borte.

Mønterne forsvandt i 1966 ved et uopklaret indbrud på Bornholms Museum, hvor to yngre mænd under et besøg afhaspede et lil-

le vindue i fire meters højde, hvorefter de om natten akrobatisk klatrede indendørs, der dengang var uden nutidens avancerede sikkerhedssystemer.

PÅ BUNDEN AF STOREBÆLT

I sin bog "Bornholmske Kriminalhistorier" oplyser Niels Kjølter, at den 90-årige gårdejer Hans O. Riis, der var 11 år, da den omtalte møntskat blev fundet, overfor ham bevidnede, at der også var et krucifiks, som imidler-

Nexøs kloge ugle i sin storøjede løjerlighed. Foto: Nationalmuseet

Finderen Kim Lund-Hansen ved ugle, som den gengives på forstuegulvet i Nexø Børnehus. Foto: Tore Lund-Hansen

tid forsvandt.

Da en af gårdens karle kort efter vendte tilbage fra et besøg i Jylland, pressede faderen ham til at indrømme at have stjålet krucifikset. På rejsen havde han imidlertid fået dårlig samvittighed og havde kastet det ud fra Storebæltsfærgen, hvor det altså skal ligge den dag i dag.

Det ene af de oprindeligt tre relikviekors fra Østermarie. Foto: Rene Laursen